

آب، محله، رشد

اینکه زندگی وابسته به آب است را همه می‌دانند. «من الماء کُلُّ شئی حى». حیات اما، وابسته به حرکت است. شئی ثابت را حیات‌مند نمی‌شناسند. حیات را با جان نیز یکی می‌دانند. جانداران آن‌هایی هستند که حیات و حرکت دارند. مفهوم حیات و حرکت برای گیاهان و حیوانات نسبتاً قابل درک است. حیات نباتی و حیوانی، زندگی در عرض است. هرچه از ابتدا دارند، همان است که توسعه پیدا می‌کند. حرکت گیاه و حیوان که وابسته به آب است، حرکتی در عرض است که تفاوت مؤثری در رتبه وجودی آن‌ها ایجاد نمی‌کند. حرکت برای انسان به رشد او منجر می‌شود. رشد مفهوم عمیق‌تری از توسعه دارد. توسعه را می‌توان تحول استعداد درونی دانست که بالفعل می‌شود. رشد اما، توسعه‌ای است که بیرون از ظرفیت‌های ماده رخ می‌دهد. رشد، تولید مرتبه بالاتری از موجود است. زنبور عسل دارای ظرفیتی است که غریزه خوانده می‌شود. بالفعل کردن توان درونی زنبور از جنس توسعه است. امکانی مادی که وقوع پیدا می‌کند. زنبور با تحقق حرکت مادی خود شأنی بالاتر از آنچه برای او پیش‌بینی شده بود نمی‌یابد. این حرکت در عرض است. تحقق صفات و استعدادها و استعدادها نهفته موجود مادی. رشد منحصر به انسان است. انسان هم ظرفیت‌های خاص خود را دارد. هم امکاناتی که با حرکت در عرض و تحقق ظرفیت‌های مادی درونی او حاصل می‌شود و هم حرکت در طول که از طریق به‌کارگیری خلاقیت و آفرینشگری او در عرصه روحی به‌دست می‌آید. رشد انسان بخشی از حیات اوست. حیاتی که وابسته به آب است. ادله وابستگی توسعه مادی و حیات حیوانی انسان به آب پیداست. نکته آن است که حیات انسان با تحقق ظرفیت‌های مادی او پایان نمی‌یابد. پس از تحقق استعدادهای درونی، تمنای انسان حیات معنوی است که به آن رشد گفته می‌شود.

ای برادر تو همه اندیشه‌ای

مابقی خود استخوان و ریشه‌ای «مولوی»

برای تحقق رشد نیز آب یک عنصر پایه‌ای است. تصور نقش عنصر مادی در تولید امر معنوی دشوار است. اما دقت در وابستگی روح انسان زنده به جسم او درک این رابطه را آسان می‌کند. انسان برای رشد خود دو عرصه زندگی فردی و اجتماعی را پیش رو دارد. در مقیاس فردی، همنشینی با آب به حس طراوت و پاکی منتهی می‌شود. برای ایرانیان که آناهیتا، اسطوره بزرگ طهارت و باروری خود را در ربط با آب انگاشته بودند، مقام آب برای درک معانی کمال و تقدس به‌کار می‌آید. ادراکاتی که به وسعت روح و رشد انسانی می‌انجامد. بازنمایی آب در زبان، هنر و فرهنگ ایران نیز مؤید نقش پراهمیت آن در تحقق مفاهیم استعلایی است. «آبرو» به معنای ارزش معنوی انسان، آب به معنای ارزش در شعر مولوی:

آب کم جو تشنگی آور به دست

تا بجوشد آب از بالا و پست

و شعر سهراب سپهری: آب را گل نکنیم...

نمونه‌هایی از جایگاه آب در ذهن انسان ایرانی است که آن را لازمه کمال و رشد می‌شمارد. رشد انسان در مقیاس جمعی داستان جذاب‌تری دارد. رشد فردی انسان تا سن بلوغ در محدوده خانواده میسر است. پس از آن ظرف مناسب رشد برای انسان، جامعه است. جامعه نیز از افراد انسانی تشکیل شده که کمال او وابسته به آن‌هاست. در نتیجه یک حرکت رفت و برگشتی رخ می‌دهد که رشد انسان وابسته به جامعه و کمال جامعه مشروط به رشد افراد آن است. لذا لازم می‌آید تا جامعه انسانی موقعیت‌هایی خلق کند که هم فرد و هم جامعه از خلال آن قوام یابد. طبعاً این خلاقیت معطوف به فرهنگ و اندیشه هر قوم است. در ایران و جهان اسلام، آب بازیگر اصلی خلق فضاهای حیات‌بخش است. حیاتی که موجب تأمل و ادراک حسی فردی و همبستگی اجتماعی است. در عین حال این بازیگر، اسطوره‌ای با قداست ذاتی است که به تأیید هر دو فرهنگ ایران و اسلام رسیده است. اینکه شهرهای ایران بر مبنای تعامل با آب شکل بگیرند امر غریبی است. در فلات ایران که حداقل در هزاره اخیر دچار ندرت منابع آب است نمایش آب با حفاظت آن تنافر دارد. هر چیز گران‌بها جبراً از دسترس خارج می‌شود. آب اما، به اعتبار معنای عمیق و ارزش حیاتی آن برای تداوم زندگی شهری و روستایی، نه تنها به پستوی حفاظت برده نشد، بلکه به میانه زندگی خزید تا ضمن نمایش زیبایی، محل تعامل آحاد جامعه باشد. آن‌چنان که در کتاب «سه‌گانه منظر ایرانی» آمده، اساس شکل‌گیری بسیاری شهرها و روستاهای ایران بر منبع آبی گذاشته شده که در مرکزیت قلمرو آن‌ها و به شکلی نمادین آراسته شده است. در تصویری که بر جلد این شماره منظر نقش بسته نیز صحنه‌ای بهشتی در شهر کویری سمنان را مشاهده می‌کنیم که باشگاه اهالی است برای دیدار. جریان آب به کوچه‌ها شکل می‌دهد و در پی آن‌ها مرز محلات را تبیین می‌کند. اینجا آبی که از استخر ذخیره خارج می‌شود در هر چرخش خود، درنگی می‌کند تا بهانه‌ای باشد برای تجمع شهروندان و تحقق اجتماعی که ضامن رشد انسان است. آب، زیربنای ساخت محله به‌مثابه قلمروی تحقق اجتماع و رشد انسان است. سلیقه شهرداری سمنان در نامگذاری این کوچه به نام «انگار»، که بر ما روشن نیست نامی قدیمی است یا بدیع، جالب است. کوچه انگار، مکانی برای رویاروایی و تخیلات کودکان‌های است که آینده انسان‌ها را می‌سازد.

سیدامیر منصوری
amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۴۰۱). آب، محله، رشد. منظر، ۱۴(۵۹)، ۳.

DOI: 10.22034/MANZAR.2022.152129
URL: http://www.manzar-sj.com/article_152129.html

